

I. K. Svešnikov, Ju. M. Nikoľcenko, DOVIDNYK Z ARCHEOLOHII UKRAINY. ROVENSKA OBLAST', Kyiv 1982, 116 s.

W serii informatorów o zabytkach archeologicznych Ukrainy, Instytut Archeologii AN USRR wraz z Ukraińskim Towarzystwem Opieki nad Zabytkami Historii i Kultury wydał kolejny¹ tomik, poświęcony obwodowi rówieńskiemu. Autorzy — I. K. Swiesznikow, wybitny badacz eneolitu i epoki brązu na Zachodniej Ukrainie², zajmujący się także zagadnieniami archeologii historycznej XVII w. oraz J. M. Nikolczenko, znawca rówieńskiego obwodu, specjalizujący się w badaniach nad wczesnym średniowieczem³, zestawili informacje o ponad 800 stanowiskach archeologicznych obwodu według stanu badań 1977 r. Do wszystkich stanowisk podana została ich lokalizacja, datowanie, w większości i przynależność kulturowa. Wykaz poprzedzony jest zwięzłą charakterystyką epok, okresów oraz kultur, występujących na obszarze obwodu. Wszystkie stanowiska zlokalizowane zostały na mapkach na tle naniesionej hydrografii, granic rejonów i zaznaczonych miast rejonowych. Mapka 1 przedstawia rozprzestrzenienie stanowisk paleolitu, mezolitu i neolitu (z tego ostatniego okresu: kultury ceramiki wstęgowej rytej oraz naddnieprzańsko-naddonieckiej), druga stanowisk eneolitu, obejmującego kultury typu Zimne-Złota (wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej), typu Werbkowice-Kostianiec (Hoszcza-Werbkowice), trypołską i amfor kulistych. Na mapce tej zaznaczono również 20 pracowni krzemieniarskich oraz dwie kopalnie krzemienia w Młynowie i Ozli-jowie. Mapka 3 zawiera stanowiska z końca eneolitu i epoki brązu⁴ należące do kultur ceramiki sznurowej (gródecko-zdołbickiej), strzyżowskiej⁵, komarówskiej (trzcieniecko-komarowskiej)⁶ i łużyckiej. Mapka 4 — starszej części epoki żelaza do okresu wędrówek ludów włącznie, prezentuje kultury wysocką typu Mohilany, pomorską, miłogradzką, zarubiniecką, czerniachowską typu Dytynicze (kultura wielbarska)⁷. Zaznaczono tu także znaleziska monet rzymskich. Na mapkę 5 naniesiono stanowiska wczesnośredniowieczne, odrębną sygnaturą oznaczono niedatowane kurhany. Dzięki zastosowaniu bardzo małych sygnatur możliwa była dokładna lokalizacja stanowisk na mapkach.

W katalogu stanowiska zestawiono alfabetycznie miejscowościami w obrębie rejonów. Przy miejscowościach, których nazwy uległy zmianie, w nawiasie podano dawną. Informacja taka jest

¹ Por. I. K. Svešnikov, *Dovidnyk z archeolohii Ukrainy, Lvivska oblast'*, Kyiv 1976, 84 s.

² Por. m. in. I. K. Swiesznikow, *Kultura Komarowska*, „Archeologia Polski”, t. 12, 1957, s. 39-84; I. K. Svešnikov, *Kultura kuljastych amfor; Kultura snurowoi keramiki zachidnoi častyni URSR*, [w:] *Archeolohija Ukraїnskoї RSR*, Kijów 1971, s. 240-250, 292-308; tenże, *Plemena kultury kuljastych amfor, Plemena kultur šnurowoi keramiki, Plemena Prykarpattja i Pođillja, Plemena Wołynii, Plemena Komariwskoї kultury, Plemena kultury Noa, Plemena lużyckoї kultury, Plemena myłohradskoї kultury*, [w:] *Starodavne nasełennja Prykarpattja i Wołyni*, Kijów 1974, s. 152-181, 183-201, 223-227, 268-272; tenże, *Istorija nasełennja Peredkarpattja i Wołyni v kinci III- na počatku II tysjačolittja do n. e.*, Kijów 1974.

³ T. A. Ponomarewa, J. M. Nikoľcenko i in., *Issledowanie letopisnoj Muravicy*, „Archeologičeskie otkrytija 1978 goda”, Moskwa 1979, s. 389-390; J. M. Nikoľcenko, *Raboty Rowenskogo kraevedčeskogo muzeja*, „Archeologičeskie otkrytija 1980 goda”, Moskwa 1980, s. 292.

⁴ W literaturze ukraińskiej razi brak konsekwencji na temat początków epoki brązu. Kultury z ceramiką sznurową zachodniej Ukrainy włączane są do epoki brązu (por. *Archeolohija Ukraїnskoї RSR*, Kijów 1971, s. 288 nn.), do eneolitu (por. O. P. Černys [red.], *Starodavne nasełennja...*, s. 158 nn.) lub do końca eneolitu i początków epoki brązu (O. P. Černys [red.], *Archeolohični pam'jatky Prykarpattja i Wołyni kam'janoho viku*, Kijów 1981, s. 3), jak to przyjęto w omawianej pozycji.

⁵ Autorzy recenzowanej pracy traktują kulturę strzyżowską jako należącą do kultur ceramiki sznurowej (s. 16). Inni uważają ją za odrębną wczesnobrązową kulturę archeologiczną (por. J. Machnik, *Wczesny okres epoki brązu*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. III, *Wczesna epoka brązu*, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1978, s. 68-81).

⁶ Por. J. Gurba, *Z badań nad kulturą trzcieniecką*, „Studia i Materiały Lubelskie”, t. 4, s. 56-65.

⁷ R. Wołagiewicz, *Kultura wielbarska — problemy interpretacji etnicznej*, [w:] *Problemy kultury wielbarskiej*, Słupsk 1981, s. 84; M. B. Szczukin, *Zabytki wielbarskie a kultura czerniachowska*, tamże, s. 160; tenże, [w:] T. Grabarczyk, *Dyskusja*, tamże, s. 265.

niezmiernie istotna dla korzystających z indeksu polsko-ukraińskich nazw geograficznych zestawionego przez A. Cynkałowskiego⁸.

Prawie każda informacja zaopatrzona jest w odsyłacz do bibliografii źródłowej, uzupełnionej archiwaliami oraz wykazem instytucji przechowujących zbiory archeologiczne uzyskane na obszarze obwodu rówieńskiego. Wykaz podstawowej literatury obejmuje 127 pozycji, w tym 29 drukowanych przez polskich autorów lub w języku polskim, z czego 21 pochodzi z okresu przed II wojną światową. W zestawieniu archiwów gromadzących dokumentację z prac badawczych wymienione jest Państwowe (nie „Warszawskie”, s. 108, 111) Muzeum Archeologiczne w Warszawie; wśród 20 instytucji, w których zbiorach przechowywane są zabytki z dawnych badań w woj. rówieńskim, znajdują się PMA i Instytut Archeologii UW w Warszawie, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi oraz Muzeum Archeologiczne w Krakowie.

Wydanie omawianej pracy poprzedzone zostało opublikowaniem w 1981 r. wykazem zabytków epok kamienia z Podkarpacia i Wołynia⁹. Wcześniej, w 1966 r. ogłoszono bardziej skrótowy spis stanowisk archeologicznych całej Ukrainy¹⁰. Interesujące jest porównanie tych trzech zestawień: Tabela ukazuje ogromny rozwój badań archeologicznych w latach ostatnich. Mimo niepełnej

Zarejestrowano stanowisk Wykazy z lat:	Paleolit	Mezolit	Neolit	Eneolit	Epoka brązu	Epoka żelaza przed rokiem 1	I-V stulecie n.e.	Wczesne średniowiecze
1966	17	4	9	27	72	16	22	67
1981	75	20	9	60	—	—	—	—
1982	19	15	12	77	226	74	87	160

porównywalności wykazów — w publikacji 1981 r. podano wszystkie stanowiska wyróżniane w obrębie miejscowości, w obu pozostałych połączono wszystkie odkrycia w obrębie miejscowości pod wspólnym hasłem. Wątpliwości pojawiają się przy stwierdzeniu w kilku wypadkach różnej klasyfikacji chronologiczno-kulturowej niektórych stanowisk. W wykazie z 1981 r. zamieszczono dwa stanowiska środkowopaleolityczne (Mietków-Marianówka, Lipa, s. 23)¹¹, w nowszym zostały pominięte. Cmentarzysko kultury ceramiki wstęgowej rytej w Dytyniczach (1981, s. 164) w wydawnictwie z 1982 r. określone zostało jako neolityczne, nieokreślone kulturowo (s. 6-7, 45)¹².

Mimo tego rodzaju niejasności ogłoszenie wykazu stanowisk archeologicznych obwodu rówieńskiego należy powitać z ogromnym uznaniem. Stanowić będzie nieocenioną pomoc dla wszystkich zainteresowanych archeologią pogranicza między Europą zachodnią i wschodnią.

Jan Gurba

⁸ A. Cynkałowski, *Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego*, Warszawa 1961, s. 232-260.

⁹ O. P. Černyš (red.), *Archeolohični...*, por. recenzję w „Sprawozdaniach Archeologicznych”, t. 34., 1983, s. 285-287.

¹⁰ D. J. Telehin (red.), *Archeolohični pam'jatky Ukrainkoj RSR (Korotkyj spysok)*, Kijów 1966, 463 s.

¹¹ Eponimiczne (por. J. K. Kozłowski, S. K. Kozłowski, *Pradzieje Europy od XL do IV tysiąclecia p. n. e.*, Warszawa 1975, s. 196) stanowisko VI w Lipie należy do kultur górnego paleolitu. Znaleźiska datowane na środkowy paleolit (L. Sawicki, *Stanowisko starszego paleolitu na terenie południowego Polesia*, [streszczenie w:] „Z otchłani wieków”, R. III, 1928, s. 12; V. P. Savič, *Must'erski...*) pochodzą z odkryć przypadkowych.

¹² Chodzi o to samo stanowisko, z którego zabytki przechowywane są w Izbie Pamięci we wsi Płaska. W publikacji 1981 r. znajduje się odsyłacz do Archiwum Instytutu Archeologii AN USRR w Kijowie (s. 164, 297), z 1982 r. — do sprawozdania I. Swiesznikowa z 1960 r., złożonego w Instytucie Nauk Społecznych AN USRR we Lwowie.